

Yliopistoverkosto laatutyön tekijänä – kokemuksia naistutkimuksen Hilma-verkoston pilottivuodesta

Aino-Maija Hiltunen ja Sanna Kivimäki

Naistutkimukselle on humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimustradition mukaisesti ominaista erilaisten mahtisanojen ja mantrojen kritiikki. Käsitteet *laatu* ja *laatutyö* ovat sanoja, jotka vaativat melkoisesti soveltamista kehittämisen ja hallinnon kieleltä oppiaineen ja opettajien kielelle. Hilma-verkostossa pohdittiin laadun kysymyksiä niin verkoston sisällä kuin yhteistyössä muiden verkostojen kanssa. Mitkään laatujärjestelmät eivät synny tyhjiössä, vaan dialogissa muiden kanssa.

Artikkelissaan *Koulutuksen laatujärjestelmän perusteet* (2005) Asko Karjalainen kirjoittaa, että opetuksen laatujärjestelmien on päästävä sopusointuun organisaation perususkomusten kanssa. Yliopistolla se on tarkoittanut sopusoinnun etsimistä opettajan autonomiaa korostavan kulttuurin ja individualistisen akateemisen vapauden tradition välillä. Siksi opetuksen laatujärjestelmien rakentamista voidaan vierastaa tai niiden olemassaolosta ei edes tiedetä. Myös laatutyön kieli on usein ristiriidassa työn todellisuuden kanssa.

Naistutkimuksen yliopistoverkosto Hilma on ongelmallinen toimija verkko-opetuksen laatujärjestelmiä mietittäessä. Verkostolle tai rihmastolle ominainen toiminta ei hevin järjesty normeiksi, laeiksi tai perususkomuksiksi, eikä verkostojen liikkeitä voi aivan tarkkaan määritellä ennalta annettujen tehtävien tai tulosten muodossa. Verkostojen keskeisinä piirteinä pidetään epähierarkkisuutta, vuorovaikutusta, joustavuutta, yhteistyöhakuisuutta, sopimuksellisuutta, vapaaehtoisuutta, neuvottelusuhteita, nopealiikkeisyyttä, vastavuoroisuutta sekä viestintään perustuvaa yhteisyyttä.

Naistutkimus on monitieteinen opinala, jota Suomessa opetetaan ja opiskellaan kahdeksassa eri yliopistossa: humanistisessa, yhteiskuntatieteellisessä ja kasvatustieteellisessä tiedekunnassa ja eri tavoin organisointuneissa, erikokoisissa yksiköissä. Laatujärjestelmien pohdintaa hankaloittaa sekin, että yliopistoverkostojen rooli akateemisilla kentillä on toistaiseksi epäselvä; ne eivät ole juridisia toimijoita eikä niillä ole oikeutta myöntää tutkintoja. Lyhyen aikavälin tavoitteenasettelut ovat verkostojen arkipäivää, mikä johtuu niiden epäselvästä rahoitusmallista. Laadunvar-

mistuksen kannalta keskeistä olisi taloudellisesti turvata toiminnan jatkuvuus. Dynaamista laatua ei synny ilman staattisuutta, tasapainottavaa ja pysyvyyttä tuovaa voimaa.

Laatutyön kulmakivenä pidettyä, koulutuksen tavoitteet tiivistävää opetussuunnitelmaa Hilmailla ei ole. Hilma-verkostossa voi opiskella yksittäisiä kursseja, joiden vastaavuudesta jäsenlaitosten opinto-ohjelmista neuvotellaan erikseen. Verkoston jäsenlaitosten opiskelijoille avoimet verkkokurssit järjestetään kunkin jäsenlaitoksen omana opetuksena, joten kurssien pitäisi periaatteessa täyttää ne laatukriteerit, joita kussakin yliopistossa on kehitetty.

Laatu edellyttää laatujohtamista, mutta verkostoissa ei välttämättä ole perinteistä johtajaa. Verkoston toimijoita ovat yhtäältä verkko-opettajat ja opiskelijat, toisaalta verkoston kehittämis- ja johtoryhmien jäsenet. Hilma-verkostossa ainoa palkattu työntekijä on suunnittelija, mutta varsinkin johtoryhmän ja kehittämisryhmän puheenjohtajat tekevät verkostotyötä oman työnsä ohessa. Jos laatu on johtamisen ja toiminnanohjauksen asia, miten tämä sopii yhteen verkoston vastavuoroisuuden ja epähierarkkisuu-den kanssa?

Laatu on jähmeä substantiivi

Laadusta on hankala puhua, koska se assosioituu tehdasmaiseen tuotantoon, maatalouden laaduntarkkailuun, opetuksen yhdenmukaistamisen tavoitteisiin tai tuotteistamiseen. Toisaalta kyse on itsestään selvästä ilmiöstä: kukapa yliopistolainen ei haluaisi kehittyä työssään ja pyrkiä tekemään sitä niin hyvin kuin mahdollista? Opettajilla on tapana kehittää opetustaan ilman erityisiä hankkeita, usein esimerkiksi kollegoiden kanssa keskustellen.

Laatu on substantiivi, ja substantiiveilla on taipumus jähmettää kuvaamansa kohteet selvärajaisiksi olioiksi, jotka olisivat jostakin helposti löydettävissä ja eriteltävissä. Tällaista tietokäsitystä on kritisoitu naistutkimuksen piirissä paljon. Ei siis puhuta teoista tai prosesseista, liikkeestä, vaan ominaisuudesta, joka jossakin on tai ei ole, vaikka ihan varmaa ei olekaan, mihin arvioivan katseen pitäisi kohdistua. Opetuksen ja oppimisen toimintaketjuissa ei voida osoittaa ihanteellista, yleispätevää toimintamallia sen enempää psykologian, kasvatustieteen kuin insinööritieteidenkään pohjalta. Sekä opiskelijat että opettajat ovat yksilöitä, mikä murtaa selkeän prosessikontrollin mahdollisuuden.

Keskeinen kysymys on, kenen näkökulmasta opetuksen laatua määritellään: verkoston, jäsenlaitoksen vai jonkun muun toimijan, esimerkiksi

opiskelijan? Vai ylikuormitettujen opettajien? Esimerkiksi *Tilanteen taju*-kirjasta (2006) on luettavissa opettajien kritiikki ja väsymys erilaisia opetuksen ja laadun kehittämishankkeita kohtaan – se on syytä ottaa vakavasti. Muuten uhkana saattaa olla ilon ja luovuuden katoaminen opetuksesta. Samansuuntaisen tuloksen antoi myös brittiläisille akateemisen opetuksen ammattilaisille tehty kysely: peräti 85 % vastaajista totesi että inhimillisyys ja innostus olivat kadonneet korkeakouluista lisääntyneen tulostarkkailun myötä.

Verkoston laatu on vuorovaikutusta

Tarkkarajaisilla määrittelyillä laadusta jää helposti pois olennainen elinvoimaisuus ja emotionaalinen resonanssi. Toisaalta on korostettu, että laatu on muuttuva suhteellinen ilmiö organisaatioiden toiminnassa ja laadukas opetus on dynaaminen käsite, joka muuntuu muuttuvien yhteiskunnallisten olosuhteiden ja tieteellisten käsitysten mukaan. Laatu on nähty ameebaksi, jolla ei ole selkeää stabiilia olotilaa.

Jos laatu ei olekaan jähmeä kokoelma yksittäisiä piirteitä, vaan asioiden suhteita toisiinsa ja vuorovaikutusta, näyttäytyy verkoston rooli opetuksen kehittämistyössä mutkattomampana. Silloin laadun käsite on vuorovaikutuksellinen: laatu on ajattelu- ja suhtautumistapa arvioijan omaan tekemiseen, virheistä oppimiseen ja toisen huomioimiseen.

Opetuksen laadun kehittämisessä keskeistä on kysymys hyvän opetuksen arvoista. Arvokeskustelu vie aikaa, etenkin verkostoissa, joiden aika on usein katkonaisempaa kuin esimerkiksi yliopistojen ainelaitosten aika. Yhteisten kokousten ja seminaarien välillä jäsenet eivät välttämättä tule ajatelleeksi verkoston olemassaoloa, joten yhteisen toimintakulttuurin rakentaminen vie aikaa. Yhteistä kieltä kirjaa ja kirjoittaa yleensä suunnittelija, joka toimii yhteisyyden rakentamisen dynamona – sooloillen tai yhden yliopiston näkökulmasta tätä ei voi tehdä.

Positiivinen asenne kehittymistä kohtaan on Hilma-verkoston elinvoimaisuuden keskeinen tekijä. Yhteistyön on edistettävä oppiaineen yhteistä hyvää muuttumatta särmättömäksi hymistelyksi tai itsetarkoitukseksi. Opetuksen kehittämistyö voi lähteä myös halusta lisätä opiskelijoiden hyvinvointia tai vaalia omaa ammattitaitoa, tai yksinkertaisesti siitä, että yhdessä tekeminen tekee akateemisesta työstä iloisempaa. Näistä näkökulmista verkostojen laatutyö motivoituu hyvin.

Luottamus on kaiken ydin

Verkostojen toiminta on aina jännitteisessä suhteessa yhteiseen hyvään ja kilpailuun. Yhtäältä jäsenlaitosten pitäisi yhtä aikaa sekä kilpailla keske-

nään että toimia yhteistyössä, kansainvälisestikin. Kilpailu ja yhteistyö eivät kuitenkaan välttämättä ole ratkaisemattomassa ristiriidassa, eikä reilu kilpailu ole pahasta, vaan ajoittain jopa hauskaa. Parhaimmillaan kilpailu voi kannustaa verkoston jäseniä selventämään omaa profiliaan ja miettimään, mitä on viisasta milloinkin tehdä yksin ja milloin yhdessä.

Luottamus on verkoston yhteistyön kulmakivi, sillä sen puute on ikään kuin ylimääräinen vero, jonka kaikki joutuvat maksamaan. Jos koko laatujärjestelmien ydin on yhteinen eurooppalainen tarve voida luottaa toisen yliopiston tuottamaan opetukseen ja tutkintoon, olemme näiden kysymysten äärellä konkreettisesti järjestäessämme myös verkoston yhteistä opetusta. Onko toisen yliopiston, toisen opettajan antama opetus ”kyllin hyvää”? Millä sanoilla puhumme omasta ja toisten opetuksesta? Ehkä siirrymme yksilösuorituksia korostavasta huippujen retoriikasta yhteistyön, kumppanuuden ja jaetun asiantuntijuuden retoriikkaan.

Toisinaan kysymys laatujärjestelmistä tuntuu kiteytyvän kysymykseen *mittarit versus luottamus*. On loogista ajatella, että sitä saa, mitä mittaa: tällöin laatutyö näyttäytyy helposti tietyin väliajoin suoritettavana ”tilintarkastuksena”. Opintopisteitä, osallistujamääriä, kustannuksia tai kursien kuormittavuutta on mahdollista mitata ja todentaa, mutta entä kaikki muu? Verkoston hiljaiset taidot ja tiedot ovat paljolti luottamuksen asia.

Verkoston paikka opetuksen kehittäjänä

Verkostoituminen itsessään voi olla yksi laadun tekijä, koska se tarjoaa mahdollisuuden kollegiaalisuuteen, tiedon vaihtoon ja uuden tiedon rakenteluun valtakunnallisella tasolla. Opetuksen kehittäminen edellyttää jatkuvaa hyvien käytäntöjen etsimistä ja oman toiminnan vertaamista muiden organisaatioiden toimintaan – tällaiseen vaihtoon verkosto on luonteva paikka. Tärkeää on jatkuva vuorovaikutus, jaettu yritys, sitoutuminen ja yhteinen vastuunkanto. Pelkkä (verkko-)opetuksen laadun tarkastelu ei riitä, vaan on kysyttävä, mikä ylipäänsä on korkeaa tai kyllin hyvää laatua verkoston toiminnassa. Miten se syntyy, miten sitä nostetaan tai ylläpidetään? Voiko toimintaa aloittelevan tai kehittävän verkoston laatukaan olla muuta kuin kehittyvää?

Yksittäisten laitosten tarjoama opetus monipuolistuu sisällöllisesti verkostoyhteistyön myötä. Koulutuksen on oltava moniäänistä, jotta se harjaannuttaisi opiskelijoita kyseenalaistamaan asioita. Valtakunnallisella tasolla toimiminen tekee yleensä opetuksesta varsin hyvin suunniteltua ja mietittyä, sillä opetus on paljon näkyvämpää kuin opetus yhden laitoksen sisällä.

Verkosto voi toimia myös foorumina, jossa tehdään näkyväksi (verkko-)opetuksen hiljaista tietoa – opetusprosessi on jokaiselle opettajalle erilainen. Verkoston tehtävänä on yksinkertaisesti tarjota foorumi tällaiselle jatkuvalla dialogille – ja niin Hilma on tehnytkin verkko-opetuksen kehittämisen- ja arviointipäivillään ja omissa yliopistopedagogisissa opinnoissaan.

Millaista on hyvä ja laadukas feministinen (verkko-)opetus?

Vaikka verkostot ovatkin huokoisia rakenteita oppiainekuvauksin ja opetussuunnitelmin paalutettuihin ainelaitoksiin verrattuna, löytyy Hilma-tieteenalaverkostosta riittävästi yhteisiä arvoja, joita opetuksen laatutyö edellyttää. Keskeisen osan verkko-opetuksenkin arvokeskustelusta muodostaa feministinen pedagogiikka. Feministisessä pedagogiikassa on kiinnitetty huomiota muun muassa tieteellisen ajattelun rajoihin ja rakenteisiin, opettamisen valtaan ja poliittisuuteen, opetuksen eettisyyteen, ruumiillisuuteen sekä tiedon ja tietämisen valtasuhteisiin. *Queer-pedagogiikka* on nostanut esiin myös ajatuksen ”toisin” tietämisen mahdollisuuksista ja kyseenalaistanut siten pedagogian normatiivista yksioikoisuutta. Tästä viitekehystä katsoen Hilman verkko-opetusta koskevan laatutyön perusteet liittyisivät esimerkiksi kysymyksiin siitä, mitä opettajan ja opiskelijan pedagogisessa (verkko-)kohtaamisessa tapahtuu? Miten verkossa kuunnellaan? Miten verkko-opettaja on läsnä?

Tietoa naistutkimuksen hyvästä verkko-opetuksesta välittyy myös opiskelijapalautteen kautta. Opiskelijapalautteen kerääminen on ollut eräs Hilman opetuksen kehittämisen väline, palautetta kurseista on kerätty verkkolomakkeella vuodesta 2002 alkaen. Naistutkimuksen verkkokurssien opiskelijat ovat antaneet hyvää palautetta esimerkiksi vertaisryhmien toiminnasta, opiskelijälähtöisyydestä, opettajien ja opiskelijoiden motivaatiosta, rennosta ja luovasta ilmapiiristä, sekä keskusteluista eri yliopistoista ja eri tiedekuntataustoista tulevien opiskelutovereiden kanssa. Kritiikin kohteeksi on joutunut kurssien kuormittavuus, tiukka tahti sekä eri yliopistojen suoritusten heikko yhteismitallisuus. Palautteen parempi ja systemaattisempi hyödyntäminen kurssien kehittämisessä on jatkavana haasteena.

Arviointi on lahja

Yhtenä pilotoinnin tavoitteena oli Hilman verkkokurssien arvioinnin kehittäminen. Verkkokurssien arviointipäiviä Hilmassa on järjestetty jo kolme kertaa, ensimmäisen kerran syksyllä 2004. Tilaisuus on opettajille vapaaehtoinen ja toistaiseksi kiinnostuneita on ollut. Tilaisuudet on järjestetty eri

yliopistoissa ja ne ovat olleet avoimia kaikille verkko-opetuksesta kiinnostuneille. Vuonna 2006 kurssiarviointi järjestettiin Turun yliopistossa.

Arviointipäivien ideana on, että jokaista kurssia arvioidaan sisällön, verkkopedagogiikan, teknisen toteutuksen sekä opiskelijoiden näkökulmista. Opettaja on voinut itse vaikuttaa sisällön arvioijien valintaan, mutta periaatteena on ollut, että nämä ovat eri yliopistosta kuin toteuttajat ja tuottajat. Verkkopedagogista toteutusta ovat arvioineet opetusteknologia-keskusten pedagogiset asiantuntijat. Arvioivista opiskelijoista toinen on osallistunut kyseiselle kurssille, toinen ei.

Vaikka kaiken ihmisen tekemän arviointi on riippuvaista ajasta, tilasta, kontekstista ja kokonaisuudesta, verkostoissa on hyvä mahdollisuus muodostaa yhteisten keskustelujen kautta ymmärrystä siitä, mikä on (verkko-)opetuksessa riittävää, mikä erinomaista ja mikä sopivan suuruista. Kehittävän arvioinnin ideana on, että arvioitava kohde määrittää itse kriteerejä, joilla toimintaa tarkastellaan, jotta arvioinnista olisi aitoa hyötyä kehittymisen kannalta.

Verkkokurssiarviointien taustalla on ajatus arvioinnista lahjana, sekä opettajalle että koko opettavalle yhteisölle. Tarkoitus on murtaa vanhaa ”kollegan luentoja ei kuunnella”- perinnettä ja antaa opiskelijoille tasavertaisempaa ääntä. Arviointiin ryhtyminen edellyttää paitsi yksilöllistä myös kollektiivista itsetuntoa, tietoa siitä, että hyvää on hyvä parantaa. Jaetun asiantuntijuuden ideana on, että tieto on yhteisön, ei yksilöiden omaa ja syntyy ihmisten välissä, rajapinnoilla. Parhaimmillaan kehittävä vertaisarviointi tarjoaa tilaisuuden tähän. Myös arvioijat ovat hoitaneet tehtävänsä niin, että itse arvioinnista ja tavasta tehdä se on voitu oppia vuosittain lisää.

Arvioinnin uudelleen arviointia

Pilottivuoden aikana verkoston kurssiarviointi joutui uudelleen miettimisen kohteeksi. Mietimme paljonkin, mikä on arvioinnin sosiaalinen, poliittinen ja pedagoginen konteksti, kuinka monimutkaisesta ja laajasta arvioinnista on kyse, kuka haluaa vastauksia millaisiin kysymyksiin, millä kriteereillä arviointipäätelmiä tehdään. Ehkä verkkopedagogiikan ja teknisen toteutuksen linkittäminen ei ole enää järkevää – ja tarvitaanko ylipäätään enää erikseen puhetta verkko-opetuksen kehittämisestä, vai joko verkko on järkevällä tavalla integroitunut ja itsestään selvä osa opetusta yleensä?

Voi olla, että Hilma-verkoston arviointikäytännöt keskittyvät liikaa oppimateriaalien ja opettajien yksilösuoritusten arviointiin unohtaen sen kontekstin, jossa opetus ja oppimateriaalit on tuotettu. Kaikille avoimet

arviointipäivät saattavat mieltä virheiden etsinnäksi, joka on omiaan tappamaan luovuuden. Toisaalta on hyvää ja tärkeää tehdä luottamuksellista yhteistä tilaa myös jupinalle, marinalle ja narinalle. On hyvä näyttää julkisesti opetuksen ja oppimisen keskeneräisyyttä, prosessimaisuutta.

Tarkastelussa ovat toistaiseksi olleet juuri verkko-oppimateriaalit, eivät esimerkiksi niiden tuotantoprosessit tai parhaillaan käynnissä oleva verkko-opetus. Verkko-oppimateriaalien arvioiminen on ongelmallista: itse opetusta ei voi lukea materiaaleista. Verkko-oppimateriaalien luonne akateemisen kirjoittamisen genrenä on lisäksi epäselvä. Arvioinnin käytännön toteutuksen aikana huomattiin, että malli, jossa kaikki arvioijat ja opettaja keskustelivat samanaikaisesti on jähmeähköä puheenvuorojärjestystä hedelmällisempi.

Kurssien arvioinnit kehittyvät ja muuttuvat – asiat, joihin pari vuotta sitten kiinnitettiin huomiota, eivät välttämättä ole enää ajankohtaisia. Huomattiin myös, että Hilman kurssit kuvastavat verkko-opetuksen tiettyä vaihetta: omien oppimateriaalien tuotantoon, suljettuihin oppimisympäristöihin ja verkkokeskusteluihin keskittävää kurssimallia. Kenties *sosiaalisen webin* eli *uuden webin* – esimerkiksi blogien ja wikien käytön – myötä myös verkkokurssien muoto on ratkaisevasti muuttumassa niin opettajan kuin opiskelijankin kannalta.

Yhteiset pedagogiset opinnot ja muu opetuksen kehittäminen

Pilottivuoden aikana Hilma-verkoston rooli naistutkimuksen opetuksen kehittäjänä korostui, koska verkosto järjesti lukuvuonna 2005–2006 *Naistutkimuksen yliopistopedagogiset opinnot* -kurssin (15 op). Koulutus toteutettiin yhteistyönä Helsingin, Tampereen ja Lapin yliopistojen kesken ja sen vastuullisena johtajana toimi professori Päivi Naskali Lapin yliopistosta. *Naistutkimuksen yliopistopedagogiset opinnot* tarjosivat tilaisuuden yhteiselle opetuskeskustelulle kahdeksasta eri yliopistosta tulevien 24 naistutkimuksen opettajan kesken.

Yhteisten pedagogisten opintojen myötä verkko-opetuksen kehittämis-työ nivoutuikin suhteellisen luontevasti osaksi yleistä pedagogista kehittämistä. Hyvä niin, sillä kehittämishankkeilla on usein taipumusta jäädä erillisiksi projekteiksi. Toisaalta joissakin yliopistoissa ja oppiaineissa tieto- ja viestintätekniiikan käyttö on integroitunut osaksi muuta opetuksen kehittämistä järkevällä tavalla, eikä näyttäydä enää erillisenä asiana.

Keskeistä Hilmassa tarjotun verkko-opetuksen pohtimisessa on verkko-pedagogisten käytäntöjen kytkeytyminen feministiseen pedagogiikkaan. Mitä verkko-opetuksessa tarkoittaa esimerkiksi feministisen pedagogiikan ihanteet opetuksen avoimesta vuorovaikutuksesta? Entä (verkko-)opetuk-

sen valta, henkilökohtaisuus, oppimisympäristön turvallisuus? Keskusteltiin myös siitä, annetaanko palautetta nimettömänä vai nimellä. Oman nimen käyttämistä pidettiin voimaannuttavana ja hyvänä ratkaisuna.

Koulutuksen seuraavalla kierroksella vuosina 2007–2008 arvioinnin ja laadun teemat ovat entistä selkeämmin osana kurssin sisältöä. Ensimmäisen koulutuksen opiskelijatöistä monia julkaistaan naistutkimuksen lehdissä: näin myös tavoite feministiseen pedagogiikkaan liittyvän tieteellisen keskustelun lisäämisestä toteutuu.

Vertaisarviointia

Yhteistyö muiden suomalaisten yliopistoverkostojen kanssa on ollut eräs tapa kehittää uudenlaisen organisaation toimintaa. Vuodesta 2004 jatkunut, melko satunnainen ja järjestäytymätön yhteistyö verkostojen kesken on hiljalleen alkanut vakiintua ja saada uusia muotoja. Esimerkiksi pilotointi tehtiin yhdessä *Viestintätieteiden yliopistoverkoston* lehtorin Sanna Kivimäen kanssa, mikä mahdollisti epämuodollisen vertaisarviointitilanteen. Pilottien keskenään vaihtamat kokemukset ja hyvät käytännöt olivat myös tärkeitä.

Tulevaisuuden suunnitelmissa on toteuttaa verkkokurssien arviointia yhdessä muutamien tieteenalaverkostojen kanssa. Samoin Hilmassa käytetty verkkokurssien arviointitapa on mallina verkkokurssien arvioinnissa, joka käynnistyy Helsingin yliopiston Avoimessa yliopistossa. Myös naistutkimuksen eurooppalainen, Sokrates-rahoitteinen yhteistyöverkosto ATHENA tarjoaa jatkossakin tilaisuuksia kokemusten ja käytäntöjen jakamiseen.

Konkreettista uutta syntyi myös, kun käynnistettiin *Tulevaisuuden tutkimuksen verkostoakatemia* (TVA) ja *Rural Studies -verkoston* (Maa-seutututkimus) kanssa yhteistyössä aineverkostojen laadunvarmistushanke, joka toteutuu *Korkeakoulujen arviointineuvoston* tuella vuonna 2007. Hankkeen tavoitteena on laatia verkostojen erityisyyden huomioiva laatu-järjestelmä ja arvioida kolmen verkoston toimintaa *kehittävän vertaisarvioinnin* periaattein – yhtäältä vastavuoroisesti, toisaalta ulkopuolisten asiantuntijoiden avulla. Ilman pilottivuotta ja sen myötä laadun ja arvioinnin ajatteluun käytettyä aikaa tätä hanketta ei olisi syntynyt.

Verkoston toimintakäsikirja?

Niin VOPLA-laotukäsikirjan kuin eri yliopistojen laadunvarmistuksen dokumenttien sisällöt alkoivat aueta pikku hiljaa. Aluksi on vaikeaa tart-

tua laatukäsikirjaan tai karttaan, mikä liittyy varmaan prosessimallien tiettyyn yksinkertaistavuuteen tai yksinkertaisesti luonnontieteiden ja humanistis-yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden ajattelu- ja toimintakulttuurien eroihin.

Laadun prosesseihin ja niiden oppimiseen pätee sama kuin muuhunkin oppimiseen: se vie aikaa, vaatii syventelyä, kertaamista ja mahdollisuutta sekä sitoutua tekemiseen itse että soveltaa opittua käytäntöön. Osa laadutyyötä on jo tehdyn näkyväksi tekeminen ja dokumentoiminen, hyvien käytäntöjen ja vastuiden kirjaaminen. Verkoston hiljaisen tiedon määrä on suuri, ja siihen, kuten kaikkeen kehittämistyöhön liittyy projektiluonteisessa päätöksykulttuurissa pulmansa ja riskinsä.

Erillistä verkko-opetuksen laatukäsikirjaa tai matriisia ei verkoston kannata laatia. Sen, mitä tehdään, on kosketettava verkoston kaikkea toimintaa ja sovelluttava yhteen eri yliopistojen toimintakulttuurien kanssa. Mietimme, mitä tietoa, kuinka paljon, keneltä ja miksi on tarpeen kerätä säännöllisesti, ja miten tätä tietoa käytetään. Toimintakäsikirjaa ei siis vielä ole, mutta tämän vuoden jälkeen sen tekeminen on mahdollista.

Miten jatketaan?

Vuosi on lyhyt aika – uuden käynnistäminen ja oppiminen on hidasta. Laadun kehittämisessä on kyse toisaalta uuden ajattelun oppimisesta, toisaalta vanhojen toimintatapojen sovittamisesta muotoon, joka voi tuntua vieraalta, vastenmieliseltäkin.

Naistutkimusyhteisö, joka lähtökohtaisesti suhtautuu kriittisesti arviointi- ja laatupuheeseen, omaksui laatupuheesta joitakin osia, käänsi ja tulkkasi sitä toimintansa kielelle. *Laatu on iloinen asia*, kuultiin verkoston kehittämisseminaarissa lokakuussa. Kirjoittajien oma laatupuhe muuttui kai hieman luontevammaksi: näemme laadun lähinnä tarkoituksenmukaisuutena, järkevänä ja hyvänä tapana toimia. Usein laadun sijasta voi myös puhua yhteisestä opetuksen kehittämisestä valtakunnallisella tasolla.

Vuoden aikana varmistui myös, että Hilma saa ensimmäistä kautta suuremman rahoituksen kaudelle 2007–2009 – on siis kannustavaa jatkaa. Tässä tilanteessa arvioitiin ensimmäisen toimintakauden onnistumista ja mietittiin mitä vuosille 2004–2006 suunnitelluista asioista oli toteutunut. Yritettiin priorisoida ja keskittyä: laatu paranee kun tehdään vähemmän. Samalla laadittiin toimintaohjelmaa vuosille 2007–2009. Tähän työhön haimme ulkopuolista asiantuntemusta: ulkopuolinen arvioiva tai kehittävä katse on usein tarkka ja tarpeellinen.

Tulevaisuutta varten syntyi paljon ideoita. Kurssien mitoituskysymykset ovat hedelmällisiä verkostossa käsiteltäviä naistutkimuksen opetuksen

laatukysymyksiä. Verkostossa kerätyn palautteen mukaan naistutkimuksen kurssit kuormittavat sekä opettajia että opiskelijoita melko lailla, ja opintopisteiden yhteismitattomuus eri yliopistoissa on ongelma. Opetuksen laadun kannalta tutkija-opettajien ajankäytön ja työolosuhteiden valtakunnallinen seuranta olisi myös hyödyllistä. Parasta laatutyötä on turvata luovan toiminnan jatkuvuus ja hyvät edellytykset.

Mikä on hyvää laatua Hilma-verkostossa?

Hilma-verkoston laatuna voi pitää sen hyvää integraatiota koordinaatioyliopistoonsa sekä johto- ja kehittämisryhmien sitoutuneisuutta. On syntynyt luottamuksen ja avoimuuden toimintakulttuuri, jossa uskalletaan olla myös eri mieltä. On opittu olemaan ja työskentelemään yhdessä sekä ymmärtämään yliopistojen erilaisuutta. Yhteiset kurssikäytännöt ja verkoston vuosikalenteri ovat jotakuinkin vakiintuneita. Kehittämiseen ja strategiatyöhön varataan aikaa, koska sitä pidetään tärkeänä: johto- ja kehittämisryhmien jäsenet ovat kiireistään huolimatta vuosittain kaksi päivää yhdessä miettimässä Hilmaa. Koska on syntynyt konkreettisia tuloksia, on verkostossa järkevää olla mukana. Toki myös verkoston ulkopuolelta saatu tunnustus on tärkeää.

Hilma-verkoston toiminnan laatua on olla jatkossakin foorumi yhteiselle keskustelulle, tiedon ja kokemusten jakamiselle, yhteisten strategioiden luomiselle. Naistutkimuksessa se lienee joitakin muita verkostoja helpompaa, koska yhteistyön pohja oli jo verkostoa perustettaessa vakaa. Laadukas verkoston yhteinen opetus Hilman kontekstissa on sellaista, mistä mahdollisimman monet verkostossa hyötyvät ja joka yhdistää verkko- ja lähiopetuksen parhaita puolia. Se on teoreettisesti haastavaa, yhteisöllistä ja opiskelijoita aktivoivaa sekä pedagogisesti monipuolista, innovatiivista. Jatkoissa tätä toteutetaan myös verkoston yhteisen opettajan avulla.

Hilma-verkoston pilottivuodesta jää käteen enemmän kysymyksiä kuin vastauksia, enemmän pohdintaa kuin tekoja, mutta myös konkreettisia uusia suuntia ja laatutyön pelikenttiä. Pelin taju on sääntöjen, tradition ja kontekstin tuntemista yhdistettynä uuden kokeiluun, rohkeuteen ja riskinottokykyyn. Aikana, jona niin yhteiskunnan kuin yliopistojenkin muutoksia ja sitä kautta korkeakouluopetuksen ja akateemisen osaamisen tavoitteita on vaikeaa pitkällä aikavälillä ennakoita ja suunnitella, voi verkoston laatutyö muodostaa tärkeän paalupaikan tai edes hetkellisen kiintopisteen.

Kirjallisuutta

- Aro, J. 1998. Verkosto yhteiskuntatieteellisenä metaforana. *Tiede & Edistys* 1998:3, 186–197.
- Blomqvist, K. 2006: Luottamus verkostoyhteistyön edellytyksenä. Teoksessa Silvennoinen (toim.) *Koulutuksen arviointi verkostoituu*. KKA:n julkaisuja 18, s.17–25.
- Eriksson, K. 2003. Verkostojen topologiasta ja metaforiikasta. *Tiede & Edistys* 2003:2, 130–143.
- Finnsight 2015. Tieteen, teknologian ja yhteiskunnan näkymät. Paneelien raportit. Suomen Akatemia ja Tekes, 2006.
- Karjalainen, A. 2005. Koulutuksen laatujärjestelmän perusteet. [pdf-dokumentti]. http://www oulu.fi/opetkeh/pdf/verkkojulkaisut/koulutuksen laatujarjestelma_perusteet_karjalainen.pdf
- Kivimäki, S. 2005. Pakkoavioliitosta – niin mihin? *Tiedotustutkimus* 2005:3, 85–91.
- Kivimäki, S., Kinnunen, M. & Löytty, O. (toim.) 2006. Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. Vastapaino.
- Knubb-Manninen, G. (toim.) 2003. Laadun tekijät. Havaintoja yliopisto-opetuksesta. Jyväskylän yli-opisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Korhonen, V. 2005. Verkosto käytäntö- ja tietoyhteisönä. Avaimia oppimisen ja tiedon tarkasteluun verkostossa. Teoksessa J. Levonen, T. Järvinen & S. Kaupinmäki (toim.). *Tuovi 2: ITK '04 tutkijatapaamisen artikkelit*. Tampere University Press, Hypermedialaboration verkkojulkaisuja, Series; 8, 2005, 128–134. [www-dokumentti]. <http://tampub.uta.fi/index.php?tiedot=86>.
- Liljeström, M. & Koivunen, A. (toim.) 1996. Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Luoto, L. & Lappalainen, M. 2006. Opetussuunnitelmaprosessit yliopistoissa, KKA 10/2006.
- Meriläinen M. 2006. Osaanko, tahdonko, jaksanko? Yliopisto-opettajat laadukkaan työntekijöinä. *Peda-forum-lehti* 1/06, 8–11.
- Silvennoinen, H. (toim.) 2006. Koulutuksen arviointi verkostoituu. KKA:n julkaisuja 18. Jyväskylä.
- Simola, H. 2006. Kuusi teesiä laadunvarmistuksesta. *Tieteessä tapahtuu* 3/06, 44–49.